

متن پرسش

سلام علیکم استاد: به نظر بنده به هر دو نظریه وحدت تشکیکی وجود و وحدت وجود با تشکیک در تجلی اشکالات اساسی وارد است. اگر معلول مرتبه پایین یک حقیقت واحد اما مشکک است، آیا این حقیقت مشکک به علت همین تشکیک محدود نمی شود؟ چون وجود دارای تشکیک از یک طرف به وجود مطلق (خدا) و از طرف دیگر به وجود مقید و محدود (نازل ترین مخلوقات) ختم می شود. اما از آن جا که مخلوقات محدود و مقید هستند پس وجود نیز به همین اعتبار محدود و مقید می شود و اطلاق مرتبه عالی را نیز مخدوش میکند. هر چه فکر میکنم نظریه تشکیک در وجود تصویری به غایت سست و بچه گانه است! اما در وحدت شخصی وجود نیز که مخلوقات به مثابه تجلی و ظل وجود مطلق در نظر گرفته می شوند همین اشکال وارد است. اشکال این است که آیا وجود مطلق در تجلیات خود حاضر است یا نه؟ اگر نباشد که نقص است و اگر باشد هم نقص است چون تجلیات محدود و مقید هستند پس وجود مطلق با حضور یا حتی ظهور در تجلیات به مرتبه محدود می رسد و مقید می شود. این که با حضور محدود می شود مشخص است. اما با ظهور نیز محدود می شود چون خود ظهور وجود دارد و اگر وجود ظهور غیر از وجود ذات است آن گاه ذات دو تا می شود و بساطت وجود هم مخدوش می شود چون بین ظهور و ذات تباین ایجاد می شود. اشکال دیگر این است که در قاعده بسیط الحقیقه کل اشیاء و لیس بشیء منها که جزء نظریه وحدت وجود است هم باز نقص برای وجود پیش می آید. چون میدانیم که اشیاء دارای نقص هستند. یعنی کمالاتی را ندارند، حالا اگر بگوییم وجود بسیط حقیقی کمالات اشیاء را دارد، نتیجه این می شود که کمالاتی که اشیاء ندارند را ندارد و این نقص است. نتیجه این که قائل شدن به هر نقص و محدودیتی برای موجودات مقید، وجود مطلق را نیز محدود میکند. و تجلی نامیدن مخلوقات نیز مشکلی را حل نمیکند.

متن پاسخ

باسمه تعالی: سلام علیکم: مسلمّ همه‌ی این موجودات وجودشان را از حضرت حق گرفته‌اند و لذا حضرت حق عین وجود است وگرنه باید حضرت حق هم وجودش را از آن چیزی که عین وجود است بگیرد. حال وقتی همه‌ی موجودات وجودشان را از حق گرفته باشند و عین وجود نباشند، این موضوع پیش می‌آید که وجود مخلوقات، نازله‌ی وجود حق‌اند و چون بعضی مخلوقات در مرتبه‌ی برتری نسبت به بعضی دیگر هستند □ مثل فرشتگان که نسبت به عالم ماده در مرتبه‌ی دیگری می‌باشند □ پس باید وجود، شدت و ضعف داشته باشد. اگر این نکته خوب فهمیده شود مشکلات فوق پیش

نمی‌آید. بنده در شرح کتاب «از برهان تا عرفان» عریضی برای رفع این اشکالات داشته‌ام. می‌توانید به سیدی مربوطه رجوع فرمایید. موفق باشید